

ДОДАТКИ

Додаток 1

Короткі відомості про діяльність окремих українських благодійників та меценатів

Володимир Великий – Красне Сонечко *(роки князювання 980-1015)*

Київський князь Володимир відомий введенням християнства на Русі (988 р.) та своєю благодійністю. Володимира називають “батьком бідних”, які могли харчуватися, отримувати гроші на княжому дворі. Для підтримки хворих та старих, які не могли самі прийти до князівського двору, Володимир наказував розвозити на підводах хліб, м’ясо, рибу, овочі, мед, квас.

За свою благодійну діяльність Володимир отримав прізвисько “Красне Сонечко” і був канонізований Руською православною церквою.

Ярослав Мудрий *(роки князювання 1019-1054)*

Князювання Ярослава Мудрого прийнято вважати апогеєм могутності Київської Русі. У той час засновувалися монастирі, храми, які перетворювалися на осередки культури й милосердя.

Великий князь заснував сирітське училище, де на його утриманні навчалися 300 юнаків.

Велике значення мало зведення загальноприйнятих у ті часи законів у єдину “Руську Правду”. Вона містила статті як кримінального, так і соціального характеру. Особлива увага приділялася турботі про молодше покоління, питанням опіки, захисту дітей.

Володимир Мономах *(роки князювання 1113-1125)*

Автор твору “Повчання дітям”, в якому він закликав піклуватися про бідних, вдів, сиріт, старих. “Більш за все, – писав Мономах, – убогих не забувайте, наскільки можете, годуйте і подавайте сироті і вдовиці; не дозволяйте сильним занапастити людину”.

Мономах радив своїм наступникам: “Ухилися від зла, твори добро... Ні правого, ні винного не убивайте і не велить убити його... Старих шануйте, як батька, а молодих, як братів. Напоїть і нагодуйте жебрака,

шануйте всякого гостя... Хворого відвідайте, небіжчика проводіть. Не пропустіть людини, не привітавши її, і добре слово їй скажіть...”

Костянтин Костянтинович Острозький
(1526-1608)

За його життя Острог став найвищим культурним осередком української землі. Князь Костянтин закладав школи по містах і містечках і заснував школу в Острозі, яка отримала назву “Острозька Академія”. Разом з академією було закладено друкарню, де вперше надруковано Біблію слов’янською мовою. К.Острозький сам добирав тексти для перекладу, написав передмову до видання.

У 1582 р. князь Острозький на друкарню відписав власні маєтки. Тоді ж він збудував в Острозі монастир Святої Трійці, при якому були шпиталь і школа.

Петро Сагайдачний
(1570-1622)

Український гетьман, вважається одним з найбільших українських меценатів. Захищав православну віру, повертав церкви з уніатства. Спорудив Братський Київський монастир на Подолі. Жертвував церквам, монастирям, храмам, школам та шпиталям. Згідно з Заповітом усе своє майно передав у володіння Київського та Львівського братств.

Іван Мазепа
(роки гетьманування 1687-1708)

Сприяв розвитку Києво-Могилянської Академії. У 1701 р. російський уряд за клопотанням І.Мазепи офіційно визнав за київським колегіумом назву “Академія” і право вищого навчального закладу. Протягом 1690-1700 років побудував 12 нових храмів, крім того, реставрував 20 старих. Київ став головним осередком будівничої діяльності гетьмана. Він збудував чотири головні київські церкви. Це братська, Богоявленська, військовий Микільський собор, велика Лаврська церква. Софійський монастир був також значно змінений та перероблений завдяки пожертвам гетьмана. Він дбав і про інші роди будівництва – цивільного і спеціального військового призначення. Мазепа опікувався також письменством, наукою, мистецтвом. Роки його гетьманування називають “добою мазепинського ренесансу”.

Кирило Григорович Розумовський (1728-1803)

К.Розумовський був останнім гетьманом України. Під час свого гетьманування (1750-1764) домагався відновлення давніх прав українців. Піклувався про освіту, хотів створити в Україні два університети (в Батурині та перетворити на університет Києво-Могилянську Академію) та інші навчальні заклади, однак йому було відмовлено. Гетьман домігся відміни поборів з населення, митниць на кордонах Росії та України. К.Розумовський відомий як меценат у галузі мистецтва. Він був фундатором 11 храмів, утримував музичні ансамблі, хорові й оркестрові капели, балетну трупу, симфонічний оркестр, заснував нотну бібліотеку.

Родина Галаганів

Григорій Павлович Галаган (1819-1888) та його дружина **Катерина Василівна** створили у Києві Колегію Павла Галагана (в пам'ять про свого сина), пожертвував на неї майно своїх маєтків у Полтавській та Чернігівській губерніях загальною вартістю 25 тис. крб. Взагалі подружжя Галаганів витратило на Колегію 1 млн. 120 тис. крб. Бібліотека Колегії нараховувала 10000 томів. Заклад був закритий більшовиками у 1920 р.

Г.Галаган був також меценатом “Київської старовини”, дав кошти на видання збірки М.Маркевича “Південноросійські пісні”. Фінансово підтримував Київську “Громаду”. У своєму селі Сокиринці заснував допоміжно-ощадне товариство, лікарню, ремісниче училище та інтернат.

Г.Галаган був також меценатом у галузі мистецтва і колекціонером картин. Значна частина його колекції загубилася в роки громадянської війни. На основі того, що залишилося, утворився Чернігівський художній музей. У 1873-1875 рр. Г.Галаган очолював Південно-західний відділ Російського Географічного Товариства. Він є також автором кількох праць, в яких він обгрунтував необхідність знищення кріпосного права, а саме: “Проект звільнення селян шляхом звільнення новонароджених”, “Головні дані, на яких ґрунтується необхідність знищення кріпосного права”. Після реформи 1861 р. допомагав влаштовувати побут селянських господарств у нових умовах. За добротинні справи був нагороджений мадаллю з написом “За усердие”.

Родина Терещенків

Артем Якович Терещенко та його сини **Федір і Микола** – вихідці з Глухова. Багато зробили для цього міста: на їх кошти побудовано ремісниче училище, жіноча й чоловіча гімназії, вчительський інститут,

приміщення банку. У 1879 р. заснували безкоштовну лікарню св. Єфросинії, щорічно відраховували на неї 2% своїх прибутків. Заснували та відраховували 3% річних на притулок для неповнолітніх сиріт і дітей бідняків. У Глухові коштами Терещенків побудована Анастасіївська церква. Взагалі Терещенки пожертвували Глухову 1,5 млн. крб.

У 1870 р. Артему Яковичу було надано титул дворянина за благодіяння.

У 1882 р. на кошти Федора Терещенка у Києві було збудовано триповерховий нічліжний будинок на 300-450 місць для безпритульних. Брати Терещенки вклали значні кошти у відкриття Київського музею старовини та передали сюди свою багату колекцію слов'янської старовини. У 1922 р. у Києві створено картинну галерею, понад третини її експонатів склали полотна з колекції Терещенків.

Терещенки також дали кошти в Києві на бактеріологічний інститут, комерційне та реальне училище, на лікарню Червоного Хреста, училище для сліпих, на церкви, собори, пам'ятник Б.Хмельницькому тощо.

Традиції сім'ї продовжили сини Миколи Терещенка – **Іван** і **Олександр**. Іван більше чверті століття фінансував Київську малювальну школу Мурашка. Його син Михайло (міністр фінансів та іноземних справ Тимчасового уряду) дав 50 тис. крб. на утримання Київської музичної консерваторії, заснованої у Києві в 1913 р.

Родина Тарновських

З усіх Тарновських особливо слід виділити трьох, які уславилися у галузі меценатства, – *Григорій Степанович (1788-1853)*, його небіж *Василь Васильович (1810-1866)* та син останнього – *Василь Васильович-молодший (1837-1899)*.

Григорій Степанович Тарновський створив чудову картинну галерею, мав свою бібліотеку, утримував свій власний театр і оркестр, часто запрошував до своєї оселі та допомагав відомим діячам мистецтва (з них – композитор М.Глінка, письменник М.Гоголь, історик М.Маркевич та ін.), надавав допомогу Т.Г.Шевченку, К.Брюллову та іншим.

Василь Васильович Тарновський відомий як рішучий супротивник кріпацтва. Він є автором багатьох статей, зокрема “О крепостном праве в России и необходимости устранения его”. Він брав активну участь у підготовці реформи 1861 р. Нагороджений орденами і медаллю в пам'ять про звільнення селян (1863 р.). Особливо тепло ставився він до Т.Шевченка, пишався знайомством з ним, не раз гостинно приймав поета у себе. Підтримував також

П.Куліша, дав йому 1000 крб. сріблом на видання “Записок о Южной Руси”. Заснував народні школи у Качанівці, Антонівці, Парафіївці з доброю оплатою вчителям, сам вчителював у Житомирі.

Василь Васильович (молодший) зібрав унікальну колекцію речей, пов’язаних з Т.Шевченком, яка нараховувала понад тисячу предметів, що фактично склало основу державного музею Т.Г.Шевченка. Він також турбувався про Шевченка, допомагав поширювати його твори, на прохання поета піклувався про передачу “Кобзаря” до недільних шкіл Києва та Чернігова; піклувався про могилу Кобзаря в Каневі, сплачував академіку архітектури В.Сичугові за виготовлення чавунного хреста на могилу Шевченка. Домігся зняття заборони зі з’ясування Шевченкових роковин в Україні. Допомагав також П.Кулішу, Д.Яворницькому. Фінансував археологічні розкопки на Княжій Горі поблизу Канева.

Він також зібрав багатющу колекцію пам’яток передісторичного періоду, князівської доби, козацького періоду. Ще за життя він відкрив музей для безкоштовного відвідування, а зараз його колекція знаходиться в Чернігівському історичному музеї, який з 1991 р. має ім’я В.В.Тарновського.

На ниві меценатства уславилися також дружина В.Тарновського-молодшого Софія Василівна, його онука Тетяна Василівна (1898-1994) та праонука Тетяна Анатоліївна Хайн-Тарновська, яка мешкає зараз у Великій Британії.

Родина Бродських

Рід Бродських пов’язаний із містечком Броди на Львівщині. Батько **Ізраїль Маркович Бродський** 40 тисяч карбованців пожертвував на ремісниче училище, де безкоштовно навчалися сотні дітей із бідних родин, щороку дарував не менше 120 тис. крб. на різні християнські установи. Сини Ізраїля Лазар і Лев продовжили батьківську справу.

Лев Бродський переїхав до Києва в 1876 р., побудував тут велику єврейську лікарню, на яку витратив 150 тис. крб. Там були хірургічне, терапевтичне, пологове та інфекційне відділення.

З іменем **Лазаря Ізраїльовича Бродського** пов’язана історія створення в Києві політехнічного, бактеріологічного інститутів, на будівництво останнього він виділив 75 тис. крб. Л.Бродський був одним із засновників і керівників Товариства боротьби з інфекційними захворюваннями, жертвував чималі суми під час епідемії холери і дифтериту. Опікувався благодійник і спеціальною лабораторією, що

вивчала природу небезпечних інфекційних захворювань.

Лазар Бродський придбав за 64 тис. крб. земельну ділянку й передав її для будівництва ремісничого училища. Він заповів Києву 500 тис. крб., призначених на спорудження великого критого ринку. З прибутків ринку значну частину коштів планувалося виділити на бактеріологічний інститут, дитяче відділення єврейської лікарні й на кілька училищ, що їх споруджували своїм коштом Бродські.

Родина Смиренків

Звичайно говорять про родину Яхненків-Смиренків, оскільки **Федір Степанович Смиренко** та **брати Яхненки** (Степан, Кіндрат, Терентій) заснували спільну фірму “Яхненків-Смиренків”, яка, власне, й займалася справами благодійництва. У 1843 р. вона спорудила перший в Україні та Російській імперії пісково-рафінадний завод у селі Ташлик біля Сміли на Черкащині, а згодом кілька інших заводів. До заводу вони спорудили містечко зі 150 будинками для службовців, кожен будинок мав присадибну ділянку, сад. У містечку був магазин з дешевими продуктами, лікарня на 100 місць та школа з шести класів, театр, бібліотека, лазня.

Вони допомагали всім бідним, які до них зверталися. Зокрема, у голодний 1830 р. фірма упродовж кількох місяців годувала близько 10000 бідних селян.

На час **Платона Федоровича Смиренка (1821-1863)** припадає найвищий розквіт фірми. Він побудував у Млієві перший в Україні машинобудівний завод, де вироблялося устаткування для цукрових заводів та сільськогосподарські машини вдосконаленої конструкції. Побудував на Мліївському машинобудівному заводі перші металеві пароплави (“Українець”, 1853 р. та “Святослав”, 1861 р.) та започаткував модерне пароплавство на Дніпрі. Він також заклав у Млієві унікальний дендропарк, славетні сади, оранжереї та розсадник, вивів загальновідомий сорт яблук “ренет П.Ф.Смиренка” (за іншими даними, це зробив його син Лев); сприяв виходу в світ “Кобзаря” Т.Шевченка та “Букваря”, який Шевченко підготував для заводських шкіл. Фірма заснувала та утримувала недільну школу для дорослих, технічне училище.

Василь Федорович Смиренко (1835-1915) спонсорував культурні заходи. У 1856 р. він відкрив школу на Городищенському цукровому заводі, яку згодом перетворив на училище. На його кошти видавали свої праці О.Ф.Кістяківський, П.Чубинський; меценат підтримував фінансово М.Драгоманова, М.Коцюбинського, у 1912 р. пожертвував на НТШ 10000 крб. Покривав дефіцити журналів “Київська старовина”,

“Україна”, “Рада”, “Громадська думка” та ін. Близько 5000 крб. передав Одеській “Громаді”. Сам володів і говорив українською мовою, незважаючи на заборону українського слова у той час. У 1998 р. Ліга українських меценатів заснувала грошову премію ім. Василя Смиренка, яку присуджують до Дня Незалежності України діячам літератури і мистецтва за внесок до духовного розвитку нашої Батьківщини.

Лев Платонович Смиренко (1855-1920) – видатний помолог (наука про сорти плодових та ягідних рослин). Створив кілька розсадників фруктових, овочевих та ягідних рослин, виводив нові сорти рослин. За власний кошт організував школи садівництва, де виховав багато висококваліфікованих фахівців. Безкоштовно роздавав саджанці селянам навколишніх сіл, видав багато наукових праць з проблем помології. Його син **Володимир Левкович Смиренко (1891-1938)** продовжив справу батька у галузі помології.

Андрей Шептицький (1865-1944)

Митрополит Галицький, Архієпископ Львівський та Єпископ Кам’янець-Подільський. Сприяв економічному відродженню Західної України в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., був засновником першої української фахової господарської школи в Західній Україні. Заснував і утримував єдину українську лікарську установу у Львові “Народна лічниця”, жіночий медичний заклад “Порадня матерів”. У 1917 р.

Додаток 2

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ

Повчання (Уривки)

Я, недостойний, дідом своїм Ярославом, благословенним, славним, наречений у хрещенні Василієм, а руським іменем Володимир, отцем улюбленим і матір’ю своєю з Мономахів у благочесті наставлений, дітям моїм у доброчесності домогтись успіхів бажаючи, се пишу поучення вам, улюблені, і задля християнських людей, бо скільки оберіг їх я по милості Божій і отчою молитвою од усяких бід!

...Діти мої чи інший хто, слухавши сю грамотку, не посмійтеся, а кому вона люба із дітей моїх – нехай прийме він її в серце своє і не лінуватися стане, а так, як і я, труждатися. *Найперше, задля Бога і душі*